

หอสมุดวิทยาศาสตร์ ดร.ตัว ลพานุกรม

กับความเป็นแหล่งสารสนเทศ ด้านวิทยาศาสตร์ของประเทศ

“ชาติจะเจริญโดยไม่มีวิทยาศาสตร์เป็นหลักไม่ได้” เป็นคำกล่าวของ
ดร.ตัว ลพานุกรม อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์สมัยนั้น (ปัจจุบันคือกรมวิทยาศาสตร์บริการ)
ผู้วางรากฐานงานด้านวิทยาศาสตร์ของไทย

ซึ่งการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าขึ้น จำเป็นต้องมีแหล่งข้อมูลความรู้ที่สามารถใช้ศึกษาหาความรู้ได้ในขอบเขตกว้างขวาง ดังนั้น งานที่กรมวิทยาศาสตร์ให้ความสำคัญและพยายามปรับปรุงควบคู่ไปกับงานบริการวิเคราะห์ทดสอบและวิจัย คือ งานห้องสมุด ซึ่งเป็นงานที่มีมาตั้งแต่อดีต โดยปรากฏคำ “Scientific Library Section” ในคำนำของวารสาร Thai Science Bulletin ที่เป็นสิ่งพิมพ์ต่อเนื่องภาษาอังกฤษด้านวิทยาศาสตร์ของไทยในยุคแรก พ.ศ. 2483 จัดทำเพื่อเผยแพร่รายงานการวิจัยค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ทุกสาขาที่ทำในประเทศไทย หรือโดยคนไทย และใช้แลกเปลี่ยนสิ่งพิมพ์ทางวิทยาศาสตร์ขององค์กรวิทยาศาสตร์ต่างประเทศ รวม 28 ประเทศ

งานห้องสมุดมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง โดยปี พ.ศ. 2476 ได้ยกงานห้องสมุดขึ้นเป็นแผนกหนึ่งในสำนักงาน

เลขานุการกรม ต่อมาปี พ.ศ. 2521 ได้ยกฐานะจากแผนกห้องสมุดเป็นกองสนเทศวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และในปี พ.ศ. 2545 เป็นสำนักหอสมุดและศูนย์สารสนเทศวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จนถึงปี พ.ศ. 2564 ได้เปลี่ยนเป็นกองหอสมุดและศูนย์สารสนเทศวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อรองรับการปรับเปลี่ยนหน่วยงานจากส่วนราชการเป็นองค์การมหาชนในปีพ.ศ. 2552-2553 ห้องสมุดดำเนินการปฏิรูปทัศนพื้นที่ชั้น 1 เพื่อสร้างบรรยากาศให้น่าเข้าใช้ มีพื้นที่เป็นเวทีจัดกิจกรรม เช่น นิทรรศการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนตั้งซื้อห้องสมุดขึ้นอีกชื่อหนึ่งว่า “หอสมุดวิทยาศาสตร์ดร.ตัว ลพานุกรม” เพื่อเป็นเกียรติประวัติแก่ ดร. ตัว ลพานุกรม ผู้ก่อตั้งหอสมุด และปี พ.ศ. 2557 ได้จัดทำห้องอนุสรณ์ ดร.ตัว ลพานุกรม สำหรับแสดงชีวประวัติและหนังสือของท่าน พร้อมทั้งจัดแสดงเครื่องมือวิทยาศาสตร์ที่ใช้ในยุคแรก ๆ ของกรมวิทยาศาสตร์

บริการ ปี พ.ศ. 2560 ห้องสมุดได้จัดทำโครงการพัฒนาห้องสมุดสีเขียว อันเป็นแนวทางที่ห้องสมุดมีส่วนร่วมในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงาน และได้รับการรับรองเป็นห้องสมุดสีเขียว ในปี พ.ศ. 2562 ซึ่งถือเป็นห้องสมุดเฉพาะแห่งที่ 3 ของประเทศที่ได้รับการรับรองเป็นห้องสมุดสีเขียว

ด้วยภารกิจของห้องสมุดกรมวิทยาศาสตร์บริการในการเป็นแหล่งข้อมูลสนับสนุนงานด้านวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรมไทย ห้องสมุดได้จัดหาสารสนเทศด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศให้ครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด โดยเฉพาะสารสนเทศเพื่อการอุตสาหกรรมอย่างเอกสารมาตรฐานนั้น ห้องสมุดมีนโยบายรวบรวมเอกสารเกี่ยวกับมาตรฐานต่างๆ ของประเทศที่มีความสัมพันธ์ทางการค้ากับไทยไว้ให้ครบชุดเพื่อเป็นตำราให้นักวิทยาศาสตร์ได้ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพตามมาตรฐานและข้อกำหนดสินค้าและวัตถุดิบ โดยดำเนินการรวบรวมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2502 เป็นต้นมา ห้องสมุดได้รับเอกสารมาตรฐานของหลายประเทศ เช่น เยอรมัน สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ญี่ปุ่น และยังจัดหาเอกสาร

มาตรฐานขององค์กรวิชาชีพ เช่น ASTM ที่เป็นเอกสารมาตรฐานที่ห้องสมุดจัดหาอย่างครบถ้วนถึงปัจจุบัน ส่วนเอกสารสิทธิบัตรเป็นสารสนเทศที่สามารถใช้ติดตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและนวัตกรรมได้อย่างดี จึงนับเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุดสำหรับผู้ค้นคว้าวิจัยทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ห้องสมุดกรมวิทยาศาสตร์บริการจัดตั้ง “ศูนย์สารสนเทศสิทธิบัตร” และติดต่อขอความช่วยเหลือด้านเอกสาร การฝึกอบรมจากองค์กรทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลกและสำนักงานสิทธิบัตรยุโรป เพื่อให้บริการสืบค้นสารสนเทศสิทธิบัตรแก่ผู้ใช้ห้องสมุด และยังรับบริการจัดหาสารสนเทศสิทธิบัตรโดยติดต่อกับศูนย์เอกสารสิทธิบัตรระหว่างประเทศ แต่ปัจจุบันด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ต สำนักงานสิทธิบัตรของหน่วยงานส่วนใหญ่ เช่น สำนักงานสิทธิบัตรอเมริกัน สำนักงานสิทธิบัตรยุโรป รวมทั้งบริษัทผู้ให้บริการเครื่องสืบค้นข้อมูลอย่าง Google เปิดให้สามารถสืบค้นข้อมูลสิทธิบัตรได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ ห้องสมุดยังจัดหาสารสนเทศประเภทอื่นเพื่อช่วยการค้นคว้าหาความรู้ ทั้งวารสารสาระสังเขป หนังสืออ้างอิง วารสารวิชาการ เช่น Chemical Abstracts (CA), Kirk-Othmer Encyclopedia of Chemical Technology อย่างไรก็ตาม ข้อมูลสารสนเทศมีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งพิมพ์เป็นสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น จากการที่เมื่อจัดซื้อแล้วได้ตัวเล่มมาเก็บที่ห้องสมุดต้องการใช้งานเมื่อใดสามารถหยิบมาใช้งานได้ เป็นการจัดซื้อสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ซึ่งมีทั้งรูปแบบที่ได้สิทธิ์การใช้งานตลอดไป และรูปแบบที่ได้สิทธิ์การใช้งานตามระยะเวลา เช่น ฐานข้อมูลออนไลน์ที่เป็นการเข้าใช้ฐานข้อมูลได้

ตามระยะเวลาที่กำหนด เมื่อหมดระยะเวลาที่ไม่สามารถเข้าถึงได้อีกต่อไป หากต้องการใช้งานจำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่าย รวมทั้งสารสนเทศบางรายชื่อไม่มีการจัดพิมพ์ตัวเล่มแล้วและจำหน่ายเป็นฐานข้อมูลออนไลน์อย่างเดียว เช่น Chemical Abstracts (CA), US Pharmacopeia สารสนเทศทางด้านวิทยาศาสตร์ที่จำเป็นต่อภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะเอกสารมาตรฐานส่วนใหญ่เป็นของหน่วยงานต่างประเทศ มีราคาแพง และเข้มงวดในเรื่องของลิขสิทธิ์ ซึ่งเป็นต้นทุนอย่างหนึ่งของผู้ประกอบการ ถึงจะมีสารสนเทศแบบ Open Access ที่เปิดโอกาสให้เข้าถึงได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย แต่ไม่สามารถทดแทนได้ และการใช้งานต้องประเมินความน่าเชื่อถือของสารสนเทศเหล่านั้น

สำหรับบุคลากรในงานสารสนเทศของห้องสมุดกรมวิทยาศาสตร์บริการมีบุคลากรทั้งสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ และสาขาวิทยาศาสตร์ ทำงานผสมผสานกัน ทำให้ห้องสมุดสามารถบริหารจัดการข้อมูลและจัดระบบการให้บริการได้ตามมาตรฐานห้องสมุดเฉพาะ และให้บริการสารสนเทศด้านวิทยาศาสตร์แก่ผู้ใช้บริการอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะมีความรู้ในการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีประเภทต่างๆ จึงสามารถวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการของผู้ใช้และแนะนำการสืบค้น

ข้อมูลได้อย่างดี การสืบค้นข้อมูลเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ คือ มีหลักการพื้นฐานของเทคนิคการสืบค้น และศิลป์ที่อยากจะวางกฎเกณฑ์ลงไปได้ว่าทำอะไรจึงจะสืบค้นได้ดีที่สุด ประสิทธิภาพในการสืบค้นขึ้นกับความชำนาญของผู้สืบค้นเพียงอย่างเดียวเท่านั้น โดยอาศัยความรู้และความชำนาญที่เพิ่มพูนขึ้นจากการสืบค้นหาที่เคยทำมา ประกอบกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ช่วยให้การสืบค้นง่ายและรวดเร็ว ขณะเดียวกันเครื่องมือสืบค้น (Search engine) มักมีอัลกอริทึมทำงานเบื้องหลังโดยใช้ข้อมูลประวัติการใช้งานเว็บไซต์ของผู้สืบค้น และกำหนดผลลัพธ์ที่แสดงโดยอัตโนมัติ ซึ่งปริมาณข้อมูลที่ค้นคืนได้อาจมีจำนวนมากขึ้นหรือไม่ตรงกับการใช้งาน ทำให้ต้องประเมินและคัดเลือกรก่อนการนำไปใช้งาน

ห้องสมุดกรมวิทยาศาสตร์บริการ ให้บริการข้อมูลสารสนเทศทางด้านวิทยาศาสตร์มาอย่างยาวนาน ทำให้ได้เรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์เกี่ยวกับแหล่งสารสนเทศทางด้านวิทยาศาสตร์ การใช้คำค้น และเทคนิคการสืบค้นข้อมูล รวมทั้งสารสนเทศด้านวิทยาศาสตร์เพื่อการอุตสาหกรรมในห้องสมุดที่มีอย่างหลากหลายครบถ้วน พร้อมเป็นแหล่งสนับสนุนช่วยการพัฒนาอุตสาหกรรมไทยให้ก้าวหน้าต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กุหลาบ เลขาข้า และสุวศรี เตชะภาส. แหล่งความรู้ สู่บริการสารสนเทศด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. ใน: 125 ปี กรมวิทยาศาสตร์บริการ “รากฐานงานบริการ สู่เศรษฐกิจที่ยั่งยืน” [ออนไลน์]. กรมวิทยาศาสตร์บริการ, 30 มกราคม 2559, หน้า 61-63 [อ้างถึงวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2564] เข้าถึงจาก: http://lib3.dss.go.th/fulltext/dss_other/125_years_DSS.pdf

กุหลาบ เลขาข้า, อาริยา อุทัยรุ่งเรือง และวลัยพร รมื่น. สารสนเทศยุคแรกของกรมวิทยาศาสตร์ คุณค่าความรู้ที่ไม่ควรมองข้าม. วารสารกรมวิทยาศาสตร์บริการ [ออนไลน์]. สำนักหอสมุดและศูนย์สารสนเทศวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, มกราคม 2555, 60(188), 18-22 [อ้างถึงวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2564] เข้าถึงจาก: http://lib3.dss.go.th/fulltext/dss_j/2555_60_188_p18-22.pdf

หนังสืออนุสรณ์ ดร.ตัว ลพานุกรม [ออนไลน์]. กรมวิทยาศาสตร์บริการ, 2549. [อ้างถึงวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2564] เข้าถึงจาก: http://lib3.dss.go.th/fulltext/dss_other/book_dr-tua.pdf

Thai Science Bulletin [online]. Bangkok : Department of Science, October 1940, vol. 2 no. 3-4 [viewed 2 February 2021]. Available from: http://lib3.dss.go.th/fulltext/vidyasatra/Thai_Bul_1940vol2no3-4.pdf